DISSERTATIO MEDICA INAUGURALIS,

DE

ORIGINIBUS MEDICINAE ARABICAE SUB KHALIFATU,

QUAM,

ANNUENTE SUMMO NUMINE,

EX AUCTORITATE RECTORIS MAGNIFICI

JOANNIS RUDOLPHI THORBECKE,

Jur. R. et H. D. et Prof. ord.,

ET

NOBILISSIMAE FACULTATIS MEDICAE DECRETO,

PRO GRADU DOCTORATUS

SUMMISQUE IN MEDICINA HONORIBUS AC PRIVILEGIIS,

in Academia Lugduno-Batava

RITE ET LEGITIME CONSEQUENDIS,

DEFENDET

Aloïsius Sprenger,

TYROLENSIS,

AD DIEM XII Junii MDCCCXL, HORA II — III.

LUGDUNI BATAVORUM,

APUD S. & J. LUCHTMANS,

Academiae Typographos.

MDCCCXL.

WELLCOME
HISTORICAL
MEDICAL
LIBRARY

PRAEFATIO.

Studiorum medicorum curriculum rite transgressus, et multum in Nosocomiis Londinensibus Parisiensibusque versatus, honores in hac arte in aliqua celebri universitate ambire constitui. Et ecce cum Lugduni Batavorum morarer, ut Codices Arabicos perlustrem, me rogantem doctissimi facultatis medicae viri ad examina admittere non dubitarunt.

Quod mihi tanto gratius fuit, quo majori haec academia celebrata sit famâ. Nam in Batavorum fortitudinis praemium fundata, H. GROTII, BOERHAAVE et tot, tantorumque aliorum virorum nominibus clara, sequens quae sunt in literis recentia, pristinam semper munit gloriam. Tum multae aliae scholae medio aevo clarae, (ut universitas Pragensis,

—

Viennensis atque scholae Italiae) illius aevi ignorantiam praeservant, famam vero perdunt et, ludimagistrorum imperio puerulis instruendis vix satis dignae evaserunt.

Nunc vero tentaminibus probatus, animum ad thesim elaborandam advertere debeo. Cupio ex Ibn Djuzi opere de medicinâ pure Arabicâ (non Graece-Arabicâ) excerpta in lucem proferre; sed exemplum meum hujus operis pulcherrimum Londini jacet; ego vero adeo temporis angustia premor, ut vix tres mihi sint dies ad omnem thesim scribendam: ideoque ad haec scribenda me accingo, quibus plurimam operam navaveram, et quae a nemine adhuc bene illustrata sunt.

Quae vero hic nimis breviter absolvo, in prolegominibus ad Mas'udi Anglice versum a me edendum, fusius tractabo, nam omnibus schedulis excerptorum meorum Londini relictis, de historia literaturae satis copiosis, solummodo memoria in auxilium venit.

ORIGINES MEDICINAE ARABICAE.

(DISSERTATIO MEDICA INAUGURALIS.)

Omnis scientia medica, florentibus Arabum rebus, tribus praecipue hausta fuit fontibus. E priscorum Arabum experientia, ex Persarum Indorumque scholis, et ex Graecorum scriptis:

I. De priscorum Arabum experientia.

Arabiam Felicem antiquissimo tempore ad magnam culturam elatam fuisse, conjunctis Bibliorum Sacrorum (1), traditionum Persarum in Schahnamo (2) depositarum, atque auctorum Graecorum et Romanorum (3) testimoniis ostenditur.

---

(1) In historia reginae Sabae, quam Arabes Bilkisam appellant.

(2) Gloriosum censebatur, tribus Feriduni regis filiis tres filias regis Arabiae Felicis nupsisse.

(3) Auctor libri » periplus" tria ibi recenset regna; sed tunc temporis res Himjaritarum jam occidisse

Perierunt quidem, paucis poematibus exceptis, omnia monumenta literaria Himjaritarum, sed ruinae (1) inscriptionibus charactere Mosnad (2) appellato, repletae, eos literas coluisse produnt.

Fides igitur habenda est auctoribus Arabicis (3), qui Himjaritarum antiquitus in Arabia Felice flo-

---

credendum est. Inter Romanos divitias Arabum in proverbium abiisse ex Horatio liquet (Ep. I. 7. 36):

. . . . nec
Otia divitiis Arabum liberrima muto.

(Odar. II. 12. 24):

Plenas aut Arabum domus.

(Ibidem I. 29. 1):

Icci, beatis nunc Arabum invides
Gazis . . . .

Vide eundem poëtam, Od. III. 24. 2, et Epist. I. 6. 6.

(1) Omnium ruinarum celeberrima thronus Bilkisae (Salomoni nuptae) vocatur, atque, ut ex geographia turcica Djihannuma patet, aquaductus fuit.

(2) Inscriptiones Himjariticas primus Seetzen notas fecit (Fundgruben des Orients), plures nuper Wellsted invenit. — Loco مسند etiam سندى scribitur, quasi ex Sind (India occidentali) originem traxerint hae literae. Codex geographicus perantiquus (in Museo Britannico) perhibet, literis (حروف) et charactere mosnad et numeris arithmeticis usos esse Himjaritas: unde mosannad characteres lapidares a literis communibus diversos fuisse, conjicio.

(3) Jam Moawija primus Omaijidarum virum historiae gnarum ex Jemane accersivit, ut res gestae Arabiae memoriae mandarentur (ita in Fehresti Vol. I, Parisiis asservato, legitur).

fuisse regna, narrant. Haec gens colonias in Arabiam Petraeam (Themud) et in Jemamam (Djedis et Djesm) misit, ut vias regias in Syriam atque per Hiram in Persiam ducentes custodirent.

Aad victoriosus usque ad Columnas Herculis progressus est, Dhohak (Nimrod), omni Perside subacta, inscriptione Himjaritica posteros certiores fecit, se Samarcandam muris cinxisse, atque inde rediens in Babylonia sibi sedem exstruxit, Belis templo et pyramide, ut in Aegypto sacro cultui destinatâ (turri Babylonica), insignem. — Fortasse hinc Arabica lingua ad Euphratem vernacula est.

Sed luxuria post longam annorum seriem debiles facti Himjaritae, praedandi causa irruentibus ex desertis pastoribus, ultra resistere non valuerunt, atque ab his direpti, tandem Persarum Aethiopumque dominationi subjecti sunt, ita tamen ut Sana'a, quae, Sabâ aquis ut dicunt destructâ, metropolis fuit, nec scientiis nec artibus careret.

Fracta tali modo Arabum libertate in Jemane, Koraischitae, qui inter Beduinos Hidjazi principatum tenuerunt, et Temimitae, qui omnem Arabiam orientalem possederunt, libertatem suam strenue custodiverunt, omnemque mercaturam sibi vindicaverunt ita, ut artibus carere non potuerint. Commercium inter eos fuit frequentissimum, nam ad nundinas convenerunt, quarum loca ita erant disposita, ut inciperent in Tehama, circumirent per Jemanem, Moscatam, Bahreinum et Arabiam Petraeam, omnem peninsulam volvente anno, atque venirent in urbem Meccam ad sacra colenda in mensibus sanctis (1).

---

(1) Ibn-Kotaiba itinerarium exhibet, quod si opus mihi

Hic rerum status continuavit donec Mohammed, divino spiritu ipsi insito motus, Arabum genus ad summa evexit, quae societas humana attingere potest.

Hucusque de Arabum priscorum historia civili, cujus summa haec est: Jeman est prima patria omnium gentium Semiticarum, ubi cum ad magnam jam vitae culturam pervenissent, multi patriam relinquentes circumjectas incoluerunt terras. Inde immensa illa in Aethiopia atque Babylonia monumenta culturae antiquissimae Jemanis testimonia sunt.

Nulla, ut diximus, exstant priscorum Arabum monumenta literaria. Immo testimonia de hac re sunt rara nec satis certa, utpote ex tantâ antiquitate! Plinius (Lib. VII. cap. 56) quidem dicit, quosdam credere, artis medicinae inventorem *Arabem* esse; et Arabum traditio Idrisum sibi vindicat, qui, ut Hermes inter Persas, Thout inter Aegyptios, omnium artium praecipue vero medicinae pater fuisse dicitur. Sed haec omnia non sunt historica,

---

ad manus esset describerem: nam omnis inde vita (تقلّب, ut Coranus id exprimit) elucet. Mira est auctorum diversae aetatis concordantia in Arabiae viis regiis describendis, ita ut Plinius (qui ex Quatremèrii libello de Nabathaeis corrigendus est), Ptolemaeus, et hac in re luculentissimus Ibn-Khordadbeh antiquissimus Arabum geographus (in Bibl. Bodl.), ac recentissimus Hadji-Khalfa in Djihannuma easdem vias describant.

Hoc tamen certum est quod ex urbanitate morum luxuria et ex luxuria morbi gignantur. Experientia vero facit medicum. Dubio procul igitur multa in medicina invenerunt Arabes prisci, quae multo commercio mox eorum coloniis atque Aegyptiis et Indis innotuerunt, quorum scientia Arabes iterum locupletati sunt. Crescens tali modo scientia tandem ad Graecos pervenit.

Hanc ob caussam invenimus jam apud Dioscoridem omnia pharmaca, quae Arabia praebet, et quorum Arabes inventores fuisse debuerunt, antequam ad exteros veherentur nationes, ut *Resinam* (Diosc. I. 91; Plin. XIV. 20), *Thus* (Diosc. I. 81; Plin. XII. 14), *Myrrham*, cujus nomen etiam ab Arabico مُرّ derivatum est (Diosc. I. 77; Plin. XII. 15.), *Ladanum*, ab Arabica voce لاذن (Diosc. I. 128; Plin. XII. 17), *Lapidem arabicum* (Diosc. V. 148; Plin. XXXVI. 22). Ricini nomen graecum κροτῶν ab Ar. خروع (Diosc. IV. 161). Non dubito, quin plurima alia medicamenta in Dioscoride atque Galeno et Paulo Aegineta inventurus essem, quorum nomina atque usus ab Arabibus sint repetita, si mihi esset quaerendi otium. Sed speciminis gratia haec sufficiunt. Splendida lux olim orietur omni historiae, praecipue vero medicinae, si opera Sanscritica, Sinica et Arabica, de materia medica vertentur et inter se comparabuntur, ut eluceat, quam cito pharmaca et eorum usus ab uno populo ad alium transierint.

Sed ex operis argumento mihi demonstrandum est, scientias medicas priscorum Arabum ad posteros pervenisse. Jam indicavi, Sana'am dirutis Himja-

ritarum rebus sedem imperii fuisse neque scientiis caruisse, praeterea principatum ad Koraischitas abiisse, qui moribus urbanioribus usi sunt. Quantum vero medicinae studuerint, ex vita Harethi (الحارث بن كلدة الثقفى), ab Ibn-Abi-Osaibi'a narrata, discimus. El-Hareth, in urbe Tajifo non procul a Mecca ex Koraischitarum tribu natus, absolutis in schola ac nosocomio Djondisaburi studiis, per Indiam itinera fecit et postquam aliquamdiu in Perside medicinam exercuerat et divitias sibi paraverat, Sana'am petiit discendi caussa.

Postea filium suum Nadhrum (النضر), qui in pugna ad Bedrum occisus est, Sana'am misit, ut medicinam disceret.

Sana'ae igitur scholam medicam fuisse nec Koraischitas medicis caruisse, quorum memoria perierit, hinc in dubium vocari non potest: nam etiam Harethi et Nadhri nomina oblivioni essent tradita, nisi Mohammedi aequales fuissent. Caeterum tam multae voces ad medicinam spectantes, pure Arabicae atque antiquissimae, exstant, ut hae quoque monumenta sint artis medicae cultae nec umquam prorsus oblivioni datae (1).

---

(1) Dr. Tytler in praefatione ad versionem suam Arabicam anatomiae fatetur, se multo plures in Arabum operibus voces anatomicas invenisse, quam exspectasset. Paene omnibus morbis sunt nomina Arabica, sed medici saepius graecis utuntur, ut nos facimus. Ego solummodo tales voces pro exemplis hîc adduxi, ex quibus Hebraei suas fecere, ut antiquitas inde pateret: اثل אשל tamariscus — بطم בוטנא

Verosimile est, ita accidisse, ut cadentibus jam Himjaritis, quae usu maxime probatae fuissent, medicinae leges posteri religiose colerent et superstitione miscerent postquam eas intelligere desierant.

Caeterum medica ars sequitur morbos, qui sunt inter Beduinos rari et simplices (1).

Antequam de Persis Indisque scribere incipiam, Chaldaeorum mentionem facere oportet, qui Babylone ab Alexandro M. destructa in montes prope Mosulam sese receperunt, ubi nomine subjectionis suis legibus et libertate fruebantur et adhuc fruuntur. Sunt homines agrestes, at aliquos tamen antiquissimos libros habere, vir quidam, Chaldaici (Nestoriani) sacerdotis filius, mihi dixit. Sed jam Ibn-Wahschija Chaldaeus (ابو بكر احمد بن على ابن قيس الكسدانى المعروف بابن وحشية) refert, eos magnos aliquando fuisse in literis, suo tamen tempore (a. Arab. 291) nonnisi memoriam superesse. Ipse tamen aliquos libros apud Chaldaeum quendam invenit, quos Arabice vertit, ac Bibl. hujus Aca-

---

terebinthus — ارن ארן — جرجير גרגיר eruca — جميز שקמות συκομωραια — دلاع דלעת anguria — مر ذرور מור דרור myrrhae pulvis — لادن לורנא ladanum.

Plura exempla lector in Bocharti Hierozoico et Olaï Celsii Hierobotanico inveniet.

(1) L. Burckhardt » on the Bedouins" nonnisi Rheumatismum recenset, quem cauterismis tollunt, febrem inflammatoriam et variolas.

demiae duorum operum ab illo versorum exempla possidet (N°. 1915 et 771).

Unum de agricultura agit (كتاب الفلاحة النبطية), in quo fuse de regno vegetali loquitur auctor, multaque ad medicinam spectantia in medium profert, praecipue de pecoribus curandis. Adeoque hoc opus laudatum est Arabibus, ut quicunque hac de re scripsit, Ibn-Wahschijâ maxime utereretur. Alterum integrum de medicina agit; nam est toxicologia (ذى السموم), quae quidem multa superstitiosa sed et multa continet quae usui sunt et digna quae vertantur. Auctor praecipue Jarbukaum يارbوقا antiquum Chaldaeum et Suhabum سوهاب recentiorem duces se esse sequutum profitetur, nec non pluribus libris Arabicis atque ex Graeca, Sanscritica atque Persica lingua versis usum esse. Primo de distinctione veneni et cibi aliisque rebus generalibus agit; procedit deinde ad venena describenda, quae hominem ea intuentem occidunt; sequuntur quae audientem necant; tandem ea, quae sapienti et gustanti lethalia sunt, describit cum eorum antidotis usuque medicinali: ita ut major pars libri de therapeutica agat.

II. De libris medicis, qui ex Persica atque Indica lingua Arabice versi sunt.

Supervacuum esset historiam repetendo probare, Persas et Indos medicinae fuisse gnaros, atque Arabes ex eorum peritia quaedam derivasse; nam quorundam librorum nomina proferri possunt, qui versi fuerunt, et in quibusdam nominibus non solum-

modo clare Sanscritica origo cernitur; sed opus ipsum in lingua originali adhuc superest. In Fehrest nonnisi unus liber medicus continetur ex Persica lingua in Arabicam conversus:

كتاب كناش تياذورس Theodori symtagmata.

Auctor fuit Christianus tantoque habitus honore a rege Dhul-Aktaf (aut ut alii dicunt a Behramgur), ut ecclesiam ipsi construeret.

In Fehrest etiam Tiaduk تياذوق medicus Hedjadji B. Yusuf praefecti Iracae et Persiae (ad finem seculi primi H.) inter medicos Persicos refertur; pro librorum ejus nominibus locus in codice vacat, qui ex Ibn Abi Osaibia repleri posset; sed primum volumen ejus operis non est in Bibl. hujus Academiae. In « vitis philosophorum" legimus, eum plures discipulos habuisse inter quos Feran B. Schahnatha فران بن شهناثا qui tempore Khalifae el-Mansur mortuus est, nominatur.

Ibn Wahshija (Cod. Bibl. Lugd. Bat. 771) narrat, se vidisse in urbe Ispahan toxicologiam Persicam

كتاب المتوشّح فى السموم

Idem auctor etiam pro Chosroe Anuschirwan opus hujus argumenti compositum esse refert, triginta libris divisum. Praeterea meminit libri كتاب الاعلام الكبيسة a quodam rege Persico de venenis scripti, et libri de agricultura Persica. Sed num hi libri Arabice versi sint nec ne, non constat.

Hic scholae ac nosocomii urbis Djondisabur meminisse decet (1).

(1) Ex vitis philosophorum in compendium redactis ex majori al-Kefti القفطي opere fol. 72 (Bibl. Lugd. Bat. 159).

Haec urbs a Sapor B. Ardeschir in gratiam uxoris suae, Graecorum imperatoris filiae, ad normam Constantinopolis aedificata est. In magna Graecorum turba, qui ibi convenerunt multi etiam medici fuerunt, qui medicinam docuerunt. »Haec schola mox clara facta est, scientiis polluit easque augmentavit. Canones artis medendi fixerunt coeli temperiei adaptatos. Methodum praecipue Graecam atque Indicam secuti sunt; nam cujuscumque systematis, quae bona essent, elegerunt atque ipsorum observationes ad antiquorum labores addebant. Casuum observationes scriptis mandaverunt et regulas generales inde deduxerunt, quos in libros redigerunt, eligendo optima

رتّبوا لهم دساتير وقوانين وكتبًا جمعوا فيها كل حسنة

Anno vicesimo regni Kosri medici hujus urbis mandato regio congregati sunt, atque solemni concione quaestiones proponebantur de quibus disputabatur. In medio concionis erat Gabrielis Dersetbad جبرئل درست باد nam regis erat medicus; secundum locum el-Tasiufistami التسيوفسطامى tenuit ejusque socii et Juhanna يوحنا et multi medici alii. Cum el-Mansur fundamenta urbis pacis (Bagdad) jecisset, ex schola Djondisaburensi medici ad aulam vocati sunt, quandocunque aliquis principum morbo laboravit. Sed postea Khalifa medicum habuit, cui nonnisi eo permittente alium aegrotum curare licuit.

Georgius pater Bakhtschuae جورجيس نجيشوع الجندسابورى ابو الحنتشوع (sic in cod. legitur). ab el-Mansur Bagdadum vocatus est (A. H. 148), ut eum a ventriculi debilitate sanaret. Quo facto

domum fixit Bagdadi, nosocomio filio suo commiso. Sed non diu post ipse in morbum incidit atque in patriam rediens succubuit. Scripsit librum, quem syntagma كتاب الكنّاش appellavit. — Clarus fuit etiam ejus filius Bakhtischua بختيشوع بن جورجيس بن بختشوع الجنديسابوری ab aliis ejusdem nominis medicis distinguendus, nosocomii Djondisabur medicus unde Bagdad accersitus est, ut sanet Khalifam el-Hadi et cum in patriam suam rediisset iterum ad er-Rashid aegrotantem vocatus est A. H. 171. Scripsit librum de medicina in favorem filii sui Gabriëlis, qui postea medicus er-Rashid Khalifae evasit, et patrem medicinae scientia atque auctoritate superavit, Galenum vero nimis coluisse videtur.

Isa B. Sehanbakht عيسى ابن صهان بخت (vel صهاربخت) fuit discipulus Georgii Ben Yahshua (Bakhtischua). Vocatus ad Khalifam Mansur ad aulam accedere noluit discipulumque Ibrahim misit, ipse vero in nosocomio remansit. Scripsit de simplicium usu ordine alphabetico كتاب قوى الادويه المفردة.

Isa B. Schehlaf عيسى بن شهلاف الجندسابوری ejusdem Georgii discipulus postea el-Mansuri medicus a quo nimio honore habitus est, sed postquam cum Metropolitano Nisibensi perfide egisset contra Khalifam, bonorum suorum privatus atque severe castigatus est.

Sapor B. Sehl Christianus سابور بن سهل medicinae peritissimus, et nosocomii Djondisaburensis medicus. Mortuus est 255 A. H. et reliquit كتاب اقرابذين المعمول عليه فی البيمارستانات ودكاكين الصيادلة

Formulas medicamentorum compositorum, quae in nosocomiis et apothecis in usu sunt; 22 capitibus.

كتاب قوى الاطعمة ومضارها ومنافعها

Alimentorum virtutes, usus, et damna.

Hi viri omnes post Islamismi initia vixerunt, ideoque plerumque Arabice scribebant. De medicis hujus scholae, qui ante Mohammed clari fuerunt, nihil constat; nam Arabici auctores omnia, quae ipsorum religione sunt antiquiora, aut neglexerunt, aut ignorarunt. Neque, num antiqua Persarum medicina in hac aut in alia schola culta sit, necne, auctores meminerunt. Materia medica Arabica et Graeca scatet nominibus Persicis, ita, ut veteres Persae medicinae ignari non sint credendi.

Si haec schola nonnisi Graecos praeceptores Galeni systema docentes habuisset, parum pro historia literaturae ejus interesset; nam Galeni doctrina ex sui ipsius scriptis satis nota est. Sed a primordiis multos Indos eo venisse atque antiqua opera medica vertisse ex el-Kefti et ex Fehrest scimus (1).

---

(1) Sprengel (*Geschichte der Arzneikunde*) omnino nescivit Indos Djondisaburii docuisse. Primus ill. Cureton ex Ibn Abi Osaibia Kanka et Saleh B. Behlah Indi vitas societati Asiaticae notas fecit atque doctissimus Wilson titulos Sanscriticos Arabicis respondentes in medium attulit. Sed cum nec Ibn Abi Osaibia volumen primum habeam, nec sciam unum Curetonii labor impressus sit, comparare non possum librorum nomina cum codice Fehrest.

In horum numero fuit Ibn Dahn, alii solummodo eorum operibus noti fuerunt Arabibus ut:

Kanka كنكه وقيل كيكه الهندى antiquissimum Astrologum fuisse abu Maascher scribit, ejusque opera, quorum titulos exhibemus praecipue ad hanc artem spectant

كتاب النموزار فى الاعمار وكتاب أسرار المواليد وكتاب القرنات الكبير والصغير

Saleh B. Bahlah صالح بن بهلة الهندى fuit medicus in aula Khalifae er-Raschid, ubi Indicam medendi methodum sequentus est, quos libros scripserit aut verterit non inveni.

Libri Indici de medicina Arabice versi.

كتاب سسرد opus decem capitibus distinctum in syntagmatum modum scriptum atque jussu Jahja B. Khaled imperante Raschid ab Mikah vel Mankah ميكه aut منكه Indo nosocomii medico versum.

كتاب سسرك ex Indica lingua primum in Persicam et inde ab Adullah B. Ali Arabice versus est liber.

كتاب اسانكر الجامع

Hoc opus ab Ibn Dahn بن دهن Arabice versum est.

كتاب سندستاق معانى صفوف النجح

A Ben Dahn nosocomii medico versum

كتاب مختصر فى العقاقير للهند

Materia indica parva

كتاب علاجات الحبالا للهند

Remedia Indorum praegnantibus utilia.

كتاب توفشتل فيه مايه دا ومايه دوا

Hic liber continet centum morbos et centum remedia a Taufestal (?) Indo.

كتاب زودمى الهندية فى علاجات النسا

A femina Inda de medicina mulierum scriptus liber.

كتاب السكر للهند

Liber de Saccharo.

كتاب عقاقير الهند فسّره منكه لاسحق بن سليمن

Nomina pharmacorum vertit Manka pro Ishak Ben Soleiman.

كتاب راى الهندى فى اجناس الحيات وسمومها

Liber Bai Indi de serpentum generibus atque eorum veneno.

كتاب التوهم فى الامراض والعلل لتوفستل الهندى

Meditationes de morbis eorumque causis ab Indo Taufistal (?).

III. De medicina Graeca Arabica civitate donatâ.

Primus medicus Graecus, qui arte sua inter Moslimos quaestum fecit, ad venificia perpetranda,

se conduci, passus est, a Moawiyah ejusque prolibus, scelestissimo mortalium: et tam scienter artem suam exercuit, ut omnes, qui illius temporis historiam nobis reliquerunt, quererentur, quod tam multi viri principes veneno perierint. Sed mox gladio interierunt Arabes, postquam opibus animi eorum serviles redditi, et tali modo potestas regia firmata esset. Nunc tandem crescentibus hominum miseriis, quibus possent, mederi conati sunt medici.

Sed Arabes non solummodo medicinae beneficia experiri; sed etiam ejus arcana intelligere studentes, ut in ipsorum linguam transferant libros Graecos, hortati sunt viros utriusque linguae gnaros. Et tantus mox fuit ardor pro medicina, ut unus Khalifarum (el-Mamun, ni fallor) librum in hanc artem conscripserit. Idem Khalifa legatos, quos Constantinopolem misit, libros sibi adferre jussit (1).

Ego hic nonnisi illos libros ex Graecis Arabicos factos nominabo, quos in libro Fehrest invenio. Nam magna est lis inter posteriores auctores de versionum diversarum auctoribus, quae solummodo aequalis auctoritate bibliographiae peritissimi solvi potest (2).

Ommitto etiam omnium librorum titulos, de qui-

(1) Abulfaragius pag. 246.

(2) Auctor el-Fehrest, est محمد بن اسحق النديم المعروف بابى الفرج بن ابى يعقوب, qui 377 A. H. scripsit et 385 mortuus est.

bus auctor non dicit, eos versos esse in linguam Arabicam; nam, cum Ishak Ben Honain historiam medicorum (تاريخ الاطباء لاسحق بن حنين) ex Graecis auctoribus conflasset, satis bene norunt Arabes scripta medicorum Graecorum, etiam quae nunquam Arabice reddita erant.

Primo versiones Arabicas librorum Hippocratis recensemus. In iis plura opera ab Akermanno (1) spuria habita, quam genuina, deprehendimus.

VERSIONES ARABICAE LIBRORUM HIPPOCRATIS.

كتاب العهد بقراط foedus Hippocratis (an est liber spurius, quem « legem Hippocratis" appellant?) Honain ex Graecâ linguâ in Arabicam transtulit suas addens observationes. Eundem librum etiam Hobaisch et Isa Ben Jahja verterunt.

كتاب الفصول, Aphorismorum libros septem cum Galeni commentariis Honain in usum Mohammed Ben Musa Arabice vertit.

كتاب تقدمة المعرفة, Prolegomen ad scientias Arabice versum est ab Honain. Isa commentarios Galeni in hunc librum Arabicos fecit.

كتاب الكسر, De fracturis libri quatuor, quos Galenus commentario illustravit et Honain unacum Galeni commentario Arabicos reddidit.

---

(1) In editione Hippocratis per Kuhn.

كتاب امراض الحادة, De morbis acutis libri quinque cum Galeni comm. Tres libri ab Isa Ben Jahja Arabice versi sunt.

كتاب جراحات الراس, De vulneribus capitis liber unus, quem Galenus commentatus, in primam (sectionem) tres libros scripsit, in secundam itidem tres; ad quartam, quintam et septimam commentaria non adjecit, ad sextam vero octo scripsit libros, quos omnes Isa Ben Jahja Arabice vertit.

كتاب الاخلاط, Librum de humoribus cum Galeni commentario vertit Isa Ben Jahja in usum Ahmed (Mohammed) Ben Musa.

كتاب قاطمطمون, De medici officinâ (1) libri tres, quos Honain in favorem Mohammed Ben Musa Arabice vertit una cum Galeni commentariis.

كتاب الماء والهوى, Liber de aquâ et aere (et locis) cum Galeni commentariis Arabice versus est ab Honain, novum commentarium adjecit Hobaisch Ben el-Hasan.

كتاب طبيعة الانسان, De naturâ hominis libri tres, quos Honain cum Galeni commentario Arabicâ civitate donavit, et Isa Ben Jahja illustravit.

(1) Epitome operis el-Kefti » de philosophorum vitis" fert فاصيطرون ita, ut comparando utramque lectionem aequaliter corruptam قاطيطرون (κατ' ἰητρειόν) restitui possit.

VERSIONES ARABICAE OPERUM GALENI.

كتاب الفرق, Divisio, liber unus, quem Honain Arabice vertit, (fortasse idem liber est ac » de partibus artis medicae").

كتاب الصناعة, In artem (medicam) liber unus ab Honain Arabice redditus.

كتاب الى طوثرم فى النبض, Liber ad Thesitram de pulsu.

كتاب الى اغلوقن فى التأتّى لشفاء الامراض, Ad Glauconem de medendi methodo. Libri duo, ab Honain Arabici facti.

كتاب المقالات الخمس في التشريح, Libri quinque de anatomia, quos Honain vertit.

كتاب الاستقصات, De elementis (στοιχεῖοι) liber unus ab Honain versus.

كتاب القوى الطبيعية, De facultatibus naturalibus libri tres, quos Honain vertit.

كتاب المزاج, De corporis constitutione libri tres ab eodem Honain versi.

كتاب العلل والاعراض, De affectibus et symptomatibus libri sex, quos Hobaisch vertit.

كتاب تعرف علل الاعضاء الباطنة, Diagnostica morborum, qui in partibus internis sedem habent. Libri sex ab Hobaisch Arabici facti.

كتاب النبض الكبير, Opus majus de pulsibus, cujus

libros quindecim et sectiones quatuor Hobaisch; unum vero librum Honain Arabice verterunt.

كتاب الحمايات, De febribus libri duo ab Honain versi.

كتاب ايام البحران, De diebus criticis libri tres, quos Honain Arabicos fecit.

كتاب حيلة البرو. Fabrica creaturae, libri quatuordecim. Hoc opus ab Hobaisch Arabice versum est. Priores sex libri hujus versionis ab Honain et octo posteriores eodem modo a Mohammed Ben Musa castigati sunt.

كتاب تدبير الاصحاء, Regimen sanorum (de sanitate tuenda) libri sex, quos Honain Arabice vertit.

كتاب التشريح الكبير, Opus majus de anatomia. Honain non prodit nomen, qui hoc opus verterit; sed vidi (dicit auctor libri el Fehrest) exemplar versionis Hobaischicae.

كتاب اختلاف التشريح, De differentia in anatomia libri duo, quos Hobaisch vertit.

كتاب تشريح الحيوان الميت, Anatomiae animalium mortuorum liber unus, quem Hobaisch vertit.

كتاب تشريح الحيوان الحيّ, De anatomia animalium vivorum libri duo, quos idem Hobaisch transtulit.

كتاب علم بقراط بالتشريح, Notiones Hippocratis in anatomia libri quinque, quos Hobaisch vertit.

كتاب علم ارسطاطالس في التشريح, De scientia Aristotelis in anatomia libri tres, quos Honain Arabicos reddidit.

كتاب تشريح الرحم, Uteri anatomiae liber, ab Hobaisch Arabicus factus.

كتاب حركات الصدر والرئة, De motu thoracis et pulmonum libri tres, quos Stephanus Basylii filius اصطفن بن بسيل Arabice vertit et Honain a sphalmatibus emendavit.

كتاب علل النفس, De animi affectibus libri duo, quos idem Stephanus vertit, et Honain emendavit in usum filii sui.

كتاب الامتلاء, Liber de coryza, ab eodem Stephano versus.

كتاب الادوية المفردة, De medicamentis simplicibus libri undecim, quos Honain vertit.

كتاب حركة العضل, Libri duo de motu intestini tenuis, quos Stephanus vertit et Honain correxit.

كتاب الصوت, De sonu libri quatuor ab Honain in gratiam Mohammed Ben Abdullah el-Zajjat (الزيات) Arabice versi.

كتاب الحاجة الى النبض, De usu pulsuum liber ab Honain Arabicus factus.

كتاب العادات, De consuetudinibus liber ab Honain versus.

كتاب الحاجة الى التنفس, De respirationis usu li-

ber, quem Stephanus vertit; Honain vertit dimidium hujus libri.

كتاب اراء بقراط وفلاطن, De Hippocratis et Platonis decretis decem libri ab Honain versi.

كتاب الحركات المجهولة, De motibus ignotis liber ab Honain versus.

كتاب منافع الاعضا, De usu partium corporis humani libri septemdecim, quos Hobaisch vertit et Honain ab erroribus mundavit.

كتاب افضل الهيات, De praestantissima forma liber, quem Honain Syriace et Arabice vertit.

كتاب حصب البدن, De exanthematibus corporis, vertit Hobaisch.

كتاب سوء المزاج المختلف, *Liber de variâ constitutionis perversitate* ab Honain versus.

كتاب الاورام, Liber de tumoribus, ab Ibrahim Ben Salt versus.

كتاب المولود لسبعة اشهر, De septimestri partu, ab Honain translatus.

كتاب المرة السودا, Liber de atra bili versus est a Stephano.

كتاب رداءة التنفس, De difficultate respirationis libros tres vertit Honain.

كتاب تقدمة المعرفة, Prolegomena ad scientiam vertit Isa Ben Jahja.

كتاب الفصد, De venae sectione. Vertit Isa Ben Jahja et interpretatus est Isa et Stephanus.

كتاب الذبول, De marasmo liber, quem Honain vertit.

كتاب صفات لصبى يصرع, De puero epileptico consilium. Vertit Ben el-Salt (بن الصلت) Syriace et Arabice.

كتاب قوى الاغذية, De alimentorum facultatibus libri tres, quos Honain vertit.

كتاب تدبير الملطف, Consilium juvans. Vertit Honain.

كتاب الكيموس *Περὶ χυμῶν* verterunt hunc librum de Chymo Hobaisch, et Thabet, et Selmi.

كتاب افكار ارسطواطس (sic) فى مداواة الامراض, Ideae Aristotelicae de curandis morbis, liber ab Ishak Ben Honain versus.

كتاب تدبير بقراط الامراض الحادة, Methodus Hippocratis in morbis acutis. Vertit Honain.

كتاب تركيب ادوية المقابلة للادواء, De compositione medicamentorum pro aegrotis (secundum locos?) libri 17 ab Hobaisch versi.

كتاب الترياق الى بمسن, De theriaca ad Pisonem liber a Jahja Ben Batrik versus.

كتاب الى تراسابولس, Liber ad Thrasybulum ab Honain versus.

كتاب الرياضة بالكرة الصغيرة, De parvae pilae exercitio liber ab Honain versus.

كتاب فى أن الطبيب الفاضل فيلوسف, Quod optimus medicus sit quoque philosophus. Vertit Honain.

كتاب كتب بقراط الصحيحة, De libris Hippocratis genuinis liber a Honain versus.

كتاب الحث على تعلم الطب, Admonitio ad medicinam addiscendam liber, quem Hobaisch transtulit.

كتاب محنة الطبيب, De medici afflictione. Vertit Honain.

كتاب ما يعتقده رايا, De dignitione ex somniis, liber a Thabet versus est.

كتاب الاخلاق, Ethicorum libri tres, quos Hobaisch vertit.

كتاب الانتفاع اخيار باعدائهم, Quam utilitatem probi ex inimicis suis capiant. Vertit Hobaisch.

كتاب ما ذكره فلاطن فى طيماوس الموجود, Quae Plato in Timaeo profert. Viginti libros Honain vertit, tres reliquos Ishak transtulit.

كتاب المحرك الاول لا يتحرك, Quod primus movens non movetur. Liber ab Honain versus, nec non ab Isa Ben Jahja et Ishak.

كتاب عدد المقايس, Liber de mensuris (et ponderibus). Hunc librum Stephanus Basylii filius nec non Ishak verterunt pro Ali Ben Jahja.

كتاب المدخل الى المنطق, Isagoge ad logicam, versa ab Honain.

كتاب تفسير الثانى من كتب ارسطاطاليس, Commentarius in secundum librum Aristotelis: libri tres, quos Ishak Ben Honain in linguam Arabicam transtulit.

Dioscoridis opus Arabice versum.

كتاب الحشايش خمس مقالات واضاف اليها
مقالتين فى الدواب والسموم وقد قيل
أن المقالتين متحولان اليه

De plantis libri quinque, quibus auctor duos libros de animalibus et venenis adjecit; sed multi, hos duos libros spurios esse, putant. Omnes libri versi sunt ab Honain aut Hobaisch.

De Alexandri Trallensis الاسكندر المعروف بطرالينوس *operibus Arabice versis.*

كتاب علل العين وعلاجها, De oculorum morbis eorumque remediis libri tres, quos auctor libri Fehrest in antiquâ versione vidit.

كتاب البرسام, De pleuritide liber ab Ibn Batrik Arabice versus.

كتاب الحيات والديدان التى يتولد فى البطن, De serpentibus (taeniis) et vermibus in intestinis nascentibus. Exstabat antiqua versio hujus libri tempore, quo liber Fehrest scriptus est.

Philagrii فليغريوس liber in Arabicam linguam translatus.

كتاب الى (in cod. lacuna) فيما يعرض للثة والاسنان De eo quod gingivae et dentibus accidit; vertit Abul-Hasan el-Hasani, cujus nomen est *Thabet B. Ibrahim.*

كتاب فى القوباء. De impetiginibus; vertit Abul-Hasan el-Hazani; sed non ad finem perduxit versionem.

Oribasii versionès Arabicae.

كتاب الى ابنه اسطاث. Liber ad filium suum Statium; comprehenditur novem sectionibus et ab Honain Arabice versus est.

كتاب الادوية المستعملة. De medicamentis, quae in usu sunt librum Stephanus Basilii filius vertit. Oribasium praeterea 70 librorum opus reliquisse, el-Kefti auctor est, quos Honain et Isa Ben Jahja verterunt.

Honain vertit praeterea Pauli Aeginetae septem libros « syntagma in medicinam" كتاب الكنّاش فى الطب لفولس الاجانيطى ✿

Ab anonymo translatus est Platonis (a philosopho diversi, a quo Galenus multa depromsit in operibus suis scribendis) liber de cauterio كتاب الكى لأفلاطن ✿

Etiam Archigenis ارسيجانس liber de natura ho-

minis كتاب طبيعة الانسان ab Anonymo versus est.

Hucusque in eo praecipue versatus sum, ut libros, de medicinâ ex quâcunque lingua Arabice primis Hidjrae tribus seculis versos enumerarem; nunc vero iis respondere decet, qui, plerasque versiones Arabicas medicorum Graecorum ex versionibus Syriacis factas esse, perhibent.

Catalogum librorum translatorum inspiciens, quem exhibuimus, videbis, plurimos libros ab Honain ejusque discipulis Hobaisch et Isa Ben Jahja, atque ejus filio Ishak et ab aliis discipulis Honaini esse versos. De Honain vero hoc dicit el-Fehrest (1) et omnes alii auctores:

حنين بن اسحق العبادى ويكنى ابا زيد. Honain Ben Ishak el-Jbadi a filio suo Abu Zaid cognominatus est. Ibad (عباد) Christianum Hirensem significat. Honain fuit peritus in medicinâ et disertus in linguâ Arabica, Syriaca et Graeca. Libros antiquos colligendi causa, itinera fecit, quibus etiam in imperium Graecum pervenit (el-Kefti eum etiam Fars perlustrasse scribit). Plurimos versiones suas in usum filiorum Musae fecit. Mortuus est 185 A. H.

Idem auctor scribit de Ishak Honaini filio, patrem a filio linguarum peritiâ superatum esse; de Hobaisch vero testatur, Honainum laudasse ejus versiones. De omnibus autem notum est, eos Graecae linguae fuisse Gnaros et graeca habuisse originalia.

---

(1) Vol. III. pag. 199.

Error in eo latet, quod, qui hac de re scripserunt literarum Arabicarum ignari, aut Syris nimis faventes (ut Casiri et Assemani, uterque Syrus) Honain et ejus discipulos *Syros* fuisse, dicant, quia Christiani fuerunt. Sed res non ita se habet. Hirenses et origine et linguâ purissimi fuerunt Arabes; sed in collegio urbis Hira linguam Graecam et Syriacam discebant, quod ex historia victoriarum Iracae et Persiae discimus (Cod. Paris. anc. fonds 623): cum Hira sub Abu-Bekr expugnata esset, multos ibi studiosos Mohammedani invenerunt, quos Muslemos factos interpretes fecerunt. Sed non nego, *quasdam* versiones ex versionibus Syriacis esse factas.

Sub finem opusculi mei summam eorum, quae dixi repetere liceat: Arabes victioriosi redeuntes Basram et Kufam subactâ Persiâ praeter Theologiam studio linguae Arabicae sese dederunt. Rem vero ita instituerunt, ut omnia cujuscunque rei nomina ex variis tribubus colligerent, et, quas ex ore sociorum Mohammedis acceperant traditiones, adderent. Haec nomina atque traditiones explicabant atque proverbiis locisque poeticis ornabant.

Tali modo libros scribebant de nominibus plantarum, de nominibus arborum, de nominibus morborum etc.

In his libris itaque multa ex sapientia Arabum priscorum conservata sunt. In medicinâ vero et aliis scientiis, qui in Irak erant (in his familia postea Banu Abbas vocata) praecipue Persis atque Hirensibus utebantur, qui in Syria et Aegypto degebant (ut familia Omajidarum Graecis usi sunt). Ab-

basidae vero rerum potiti literatos omnium nationum ad aulam vocaverunt, ut ex praemissis patet. Graecorum literis vero maxime studebatur, quia maximum librorum numerum habebant.

TANTUM.

Pag. 3. lin. 3. loco Djesm lege Tasm (طسم).

Ad pag. 13 Liber سسرد idem esse videtur ac Sasrutas, Ayurvedas, quem Hessler e lingua Sanscriticâ latine versurus est.

THESES.

I.

Sine morborum geographiae et historiae cognitione pathologia lusca est.

II.

Character epidemicus morborum generationi aequivocae respondet (contraria enim, qualia sunt *mori* et *nasci*, secundum sententiam Aristotelicam, re sunt eadem, et nonnisi specie sibi opposita).

III.

Hanc ab caussam magnae epidemiae ad delta magnorum fluminum oriuntur, ubi plurima genera animalium primo creata esse, verosimile est.

IV.

Plerique morbi epidemici temporum lapsu characterem contagiosum induunt.

V.

Contagium enim cum generatione sexuali comparandum est. Generatio vero ex voluntate viri post generationem spontaneam accidit.

VI.

Miasmata materialia esse nego.

VII.

Quae in crisi morborum inflammatoriorum ex corpore urinis, sputis, alvo etc. ejiciuntur, non sunt caussa morbi, sed productum.

VIII.

Hominem non ad agriculturam et vitam quietam, sed potius ad nomadicam esse destinatum, ex physiologia, pathologia et ex ethica clarum est.

IX.

Quia igitur vita urbana est artificialis, arte opus est ad sanitatem tuendam. Haec est medicinae origo et incrementum.

X.

Coitus inter amantes sanitati et moralitati confert.

XI.

Sed omnis usus venereus, quo non amore fruitur homo, nocet.

XII.

Chylus praecipue lymphâ inquilinâ, ex omni corpore confluente, in sanguinem mutatur.

XIII.

Versiones Arabicae multum ad intelligendos et restituendos auctores medicos Graecos conferunt.

XIV.

Arabes materiam medicam experientiis Persarum et Indorum augmentaverunt.

